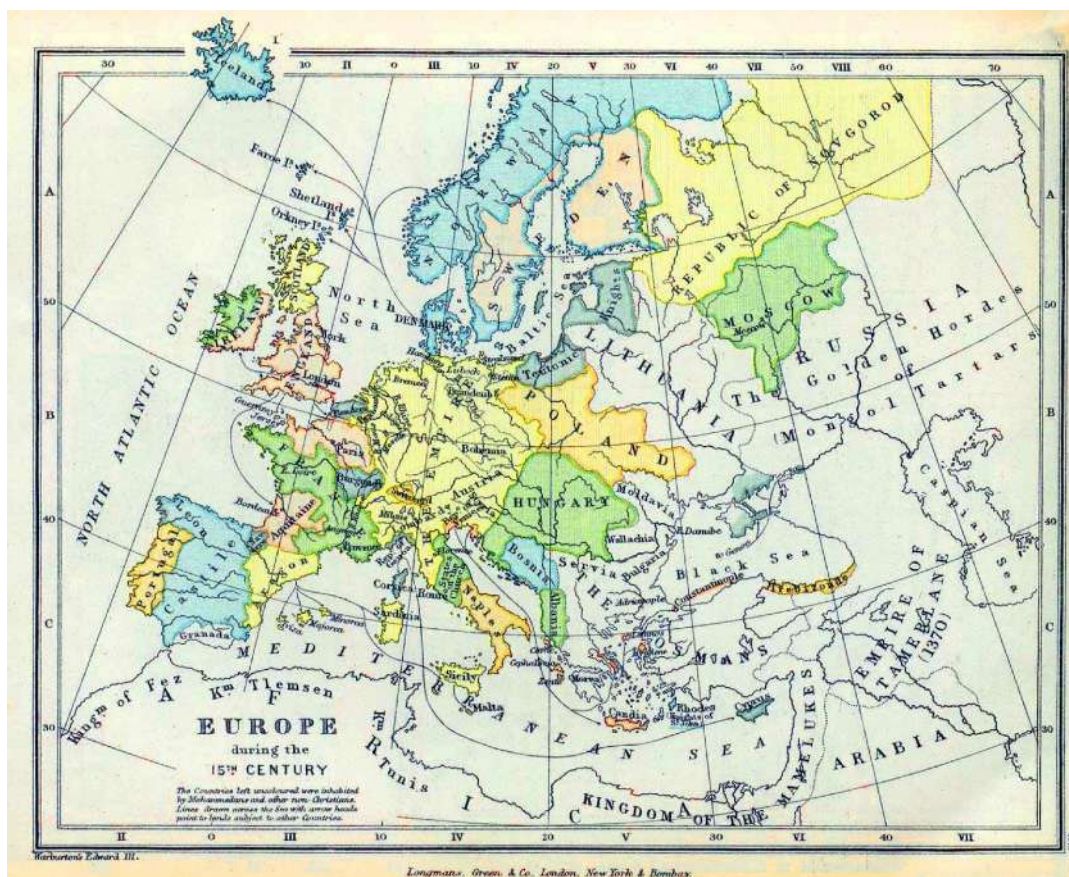

Держави Центральної та Східної Європи в X–XV ст.

На цьому уроці ми працюємо з картою XV ст.

Наше завдання — зрозуміти, як утворилися держави Центральної та Східної Європи в таких кордонах.

Європа у XV ст.

Після Хрещення 988 року Русь-Україна отримала кращі можливості для налагодження й розширення міжнародних зв'язків із багатьма європейськими країнами, оскільки в них вже панувало християнство. Язичницьке багатобожжя ділило слов'ян, оскільки кожен племінний союз вшановував власних богів-покровителів. Прийняття віри в єдиного Бога стирало ці відмінності, допомагало об'єднати народ і тому посилювало владу князя.

Але навіть віра не об'єднала руських князів: у XII ст. держава увійшла в період міжусобиць. Це ослабило Русь у боротьбі з потужним військом монголів, яке під час походу 1236–1242 рр. спустошило її землі. У 1240 р. було зруйновано Київ. Вже через рік орда хана Батия спустошила землі Польщі, Угорщини, Хорватії, Трансильванії, Молдови, Сербії та Болгарії. Згодом монголи повернулися в степи і в пониззі Волги заснували державу Золота Орда.

Руські князівства, серби і болгари були змушені платити данину монголам. Князі цих земель могли правити лише за згоди золотоординського хана. Їм видавали ярлик — грамоту про дозвіл на правління.

У 1362 р. литовський князь Ольгерд розбив військо Золотої Орди у битві на р. Сині Води. Так він підпорядкував більшість руських земель собі. На цьому протистояння з монголами не завершилось, але Золота Орда втратила колишню могутність. Литовці керувалися правилом «старого ми не змінюємо, а нового не впроваджуємо». Тобто вони переймали культуру, закони і релігію Русі, тому місцеве населення сприймало їх радше як визволителів, а не завойовників. За правління Ольгерда руська мова стала офіційною мовою Великого князівства Литовського. Саме тому в багатьох підручниках вживають термін Литовсько-Руська держава.

Поміркуйте, чому литовці переймали руські закони і традиції, а не насаджували свої?

Ще в X ст. король Мешко I об'єднав польські землі і прийняв християнство західного зразка, пізніше відоме як католицизм. **У 1025 р. Болеслав I Хоробрий, нащадок Мешка, утворив Польське Королівство зі столицею в Кракові.** Після його смерті держава втратила єдність і відновила

свою силу лише в XIV ст., за правління Казимира III Великого. Він завоював нові землі, зокрема й Галичину; запровадив єдину монету і систему державного управління; заснував Краківський університет за зразком Болонського.

Після ослаблення Золотої Орди головною проблемою поляків і литовців став **Тевтонський Орден**. Він виник ще під час хрестових походів на основі об'єднання німецьких лицарів-ченців. Офіційною метою ордену була християнізація Східної Європи. Зазвичай ішлося про насильницьке навернення у католицизм. Фактично, хрестоносці створили свою державу в Прибалтиці. Тевтонський орден силою зброї намагався поширити свій вплив на навколишні землі, відрізав Польщу від моря.

На заході, в місті Рига, було засновано інший орден — **мечоносців**. У середині XIII ст. він об'єднався з тевтонцями і перетворився на Лівонський відділ ордену, більш відомий як **Лівонський орден**.

Боротьба з хрестоносцями — це одна з причин **Кревської унії 1385 р. Вона передбачала шлюб між литовським королем Ягайлом та польською королевою Ядвігою**. Ця угода означала фактичне об'єднання держав і покатоличення Литви. Литовський князь Вітовт за підтримки української та білоруської знаті виступив проти такого об'єднання. Він підняв повстання і зберіг державність Великого князівства Литовського, хоч воно і залишилося васалом Польщі. Ягайло ж залишився польським королем.

1410 р. об'єднане військо Литви та Польщі розгромило тевтонців у Грюнвальдській битві. Вона поклала край зазіханню тевтонців на сусідні держави. Через 50 років Польща приєднала землі німецьких лицарів, остаточно зруйнувавши їхню державу.

Ще у IX ст. із далеких степів на Сході на територію сучасної Угорщини прибули племена мадярів. **У 1000 р. Іштван I Святий об'єднав угорські племена в Угорське королівство**. Він поширював католицизм і отримав корону як подяку від Папи Римського. За часів Галицько-Волинського князівства Угорщина воювала з нащадками Данила Романовича за Закарпаття й приєднала ці землі в XIV ст. Вже у XV ст. угорські землі переживали розквіт під керівництвом Матвія I Корвіна. Король запрошував до країни італійських учених та художників, а його бібліотека стала однією з найбільших на континенті.

Ще в IX ст. на території сучасної Чехії з'явилася держава **Велика Моравія**. У ній жили західні слов'яни, що сповідували язичництво. Моравія часто воювала з німцями, які хотіли принести римське християнство у ці землі. Шукаючи союзників, моравський князь Ростислав заручився підтримкою Візантії. Це сприяло поширенню в цих землях візантійської форми християнства, яку пізніше назвуть православ'ям.

У IX ст. Моравія увійшла до складу **Чеського князівства**. Воно, своєю чергою, було включене до складу Священної Римської імперії в XI ст. Під впливом німецьких проповідників місцеве населення перейшло в католицизм. У столиці Чехії — Празі було відкрито перший у Центральній Європі університет.

Поміркуйте, чому видатні правителі Польщі та Чехії відкривали в своїх країнах університети?

У кінці XIV – на початку XV ст. почало зростати невдоволення чеського населення політикою Священної Римської імперії та католицької церкви. Лідером протестного руху став видатний чеський мислитель, професор університету **Ян Гус**. Він проповідував чеською мовою, закликав до рівності у таїнстві причастя і критикував продаж індульгенцій.

Католицька церква звинуватила Яна Гуса в єресі. Його оголосили єретиком і спалили на вогнищі. Це стало приводом для повстання в Чехії. Проте справжньою причиною була боротьба проти впливу німецьких феодалів та сваволі католицького духовенства. Прихильників поглядів Яна Гуса називали гуситами.

Згодом повстанці розкололися на дві течії: чашників і таборитів. Повстання таборитів було придушене силою, а чашники досягли компромісу з Римом. Гуситські війни засвідчили, що вкрай потрібні реформи — і в Священній Римській імперії, і в католицькій церкві.

Рекомендовані джерела

1. Н. Подаляк, І. Лукач, Т. Ладиченко. Всесвітня історія, 7 клас. 2020.
2. О. Пометун, Ю. Малієнко. Всесвітня історія, 7 клас. 2020.

3. Проєкт «Цей день в історії». Грюнвальдська битва. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0715P/> (23.03.2021)
4. Проєкт «ПроСвіт». Велике князівство Литовське в XIII–XIV ст. URL: <http://prosvit.in.ua/history/vkl-xiii-centure.html> (23.03.2021)
5. Проєкт «Цей день в історії». Занепад Тевтонського ордену. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/1019P/> (23.03.2021)